

สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ในสัญญาวิจักษ์ :
สุนทรียะจากสำนึกแห่งสายใย¹
In Appreciative Remembrance of
Surasak Charoenwong: Aesthetics from
an Awareness of Connection

สุทวดี สุวรรณ²

Sudwadee Suwan

สุชาติ เทาทอง³

Suchart Taothong

ปิติวรรณ สมไทย⁴

Pitiwat Somthai

¹ บทความจากงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประเพณีทุนพัฒนานักศึกษาคณะศิลปศาสตรบัณฑิต
Articles from the research and innovation activity is funded by National Research Council of Thailand (NRCT), Graduate Development Scholarship

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยบูรพา
Graduate student, Doctor of Philosophy Program in Visual art and Design, Burapha University (E-mail: sudwadee@hotmail.com)

³ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประจำสาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Professor Emeritus, Department of Visual art and Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University (Email: suchat@buu.ac.th)

⁴ รองศาสตราจารย์, ประจำสาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Associate Professor, Department of Visual art and Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University (Email: pitiwat@buu.ac.th)

Received: 06/07/2021 Revised: 18/08/2021 Accepted: 21/08/2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เกิดขึ้นจากความสนใจต่อการสูญเสียบุคลากรแห่งวงวิชาการด้านศิลปกรรมไทย “สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ในสัญญาวิจักษ์: สุนทรียะจากสำนักแห่งสายใย” มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ผลงานแบบพหุลักษณะของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ทั้งผลงานวรรณกรรมจำนวน 42 เรื่อง รวมถึงผลงานศิลปกรรมในชุดต่างๆ ของท่าน สังเคราะห์ข้อมูลตีความจากภาษาเขียนเป็นภาษาศิลปะ บูรณาการองค์ความรู้จากผลงานของศาสตราจารย์สุรศักดิ์กับจิตวิทยาเชิงพุทธและสัญญาวิจักษ์ของผู้วิจัย สร้างมโนภาพโดยใช้ทัศนธาตุสื่อสารผ่านผลงานทางทัศนศิลป์นำเสนอสุนทรียะด้วยศิลปะสื่อผสม ผลการศึกษาวิจัยพบว่ารูปแบบและวิธีการที่ใช้รื้อสร้างผลงานของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ นั้นเกิดจากการใช้สี รูปร่าง และรูปทรงที่ทับซ้อนกันในบริบทต่างๆ ผสมกับลายเส้นสัมพันธ์ภาพระหว่างท่านกับผู้วิจัย สร้างมิติรูปซ้อนโต้ตอบกับความรู้สึกที่ปราถนาเลื่อนจากการเชื่อมต่อสัมพันธ์กันของที่ว่างและรูปทรงซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิจัย แสดงให้เห็นถึงสาระของการเปรียบเทียบรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ในวรรณกรรมทางพุทธศาสนาตามแนวคิดเรื่องการทับซ้อนของเวลาให้เกิดมิติลวงตา สื่อถึงห้วงอารมณ์ในเชิงนามธรรมผ่านการสร้างสรรค์ผลงานชุด “เส้น สี ที่ว่าง ในสัญญา” โดยเปรียบเทียบกับสัญญาสำนักและความทรงจำที่ถูกตัดต่อของผู้วิจัย จัดวางเชื่อมโยงผ่านผลงานศิลปะจัดวาง สร้างรูปความหมายใหม่จากการทับซ้อนกันของห้วงเวลาในสัญญาวิจักษ์ของการเคยมี เคยอยู่ และเคยเป็นของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจตนาเพื่อต้องการให้เกิดการกระตุ้นการรับรู้ที่จะนำไปสู่การสร้างจินตนาการของผู้ดู โดยเชื่อมโยงความหมายในสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้วิจัยกับท่าน ผัสสะต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกับความสำนึกในสัญญาขั้นต้นตามหลักธรรมที่มีอยู่ในปรัชญาแห่งโลกตะวันออก แม้การสร้างสรรค์นั้นจะอาศัยหลักการทางทัศนศิลป์ตามแบบโลกตะวันตกก็ตาม

คำสำคัญ: สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, สัญญาวิจักษ์, รื้อสร้าง, รูปซ้อน

Abstract

This piece of research came into being because of the shocking loss of an important figure in Thai academic and art world. The objective of *In Appreciative Remembrance of Surasak Charoenwong: Aesthetics from an Awareness of Connection* is to collect, study, and analyze the multifaceted works of Professor Surasak Charoenwong, encompassing 42 literary pieces as well as numerous sets of visual art that synthesize interpretations from written language into the language of art. This research integrates elements of knowledge from Professor Surasak's works with Buddhist psychology and the researcher's appreciative remembrance of the artist's method for creating images using visual elements, communicating through visual work in order to convey an aesthetic through mixed-media art. The research study shows how forms and methods used in deconstructing the works of Professor Surasak grew out of the use of colors, forms, and shapes laid one atop the other in various contexts, combined with the relationship between him and the researcher. Complex images are created in response to a sense of blurring and fading, suggesting comparisons to symbolic forms in Buddhist literature, following a concept of overlapping time to bring about illusory dimensions. This communicates emotion in an abstract way in the series *"Lines, Colors, Spaces in Memory"* through comparison with the researcher's conscious perceptions and modified memories, linked with installation art: a new form of meaning is created through overlapping of periods of remembrance of having had, having existed, and having belonged to Professor Surasak. The intent is to encourage an awakening of the viewer's imagination by linking the relationship between him and the researcher. The resulting sensations harmonize

with recognition of the forms of existence in principles of Oriental philosophy, even though these may be expressed in visual art styles of the West.

Keywords: Surasak Charoenwong, The Appreciative Remembrance, Deconstruct, Overlapping

บทนำ

ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ เป็นครูผู้สร้างแรงบันดาลใจ เป็นนักวิชาการทางศิลปะ เป็นจิตรกรสร้างงานศิลปะไทย และในอีกบทบาทหนึ่งท่านเป็นผู้ให้ชีวิตแก่ผู้วิจัย ท่านเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด กระทั่งวันหนึ่งเราต้องยอมรับนับถอยหลังต่อการจากลาเนื่องด้วยตรวจพบมะเร็งระยะสุดท้ายในตัวท่าน ท่านมีความประสงค์จะสร้างประโยชน์โดยใช้ทักษะและองค์ความรู้ที่มีถ่ายทอดผลงานผ่านลายเส้นและตัวหนังสือซึ่งถือเป็นงานเขียนชิ้นสุดท้ายของท่าน หนังสือเล่มดังกล่าวคือ “ภาพสัตว์หิมพานต์ในจินตนาการ” ท่านได้เห็นเพียงเค้าโครงรูปเล่มหนังสือก่อนส่งเข้าโรงพิมพ์ในวาระสุดท้ายของชีวิต หนังสือ “ภาพสัตว์หิมพานต์ในจินตนาการ” พิมพ์เสร็จสมบูรณ์หลังจากศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ เสียชีวิตแล้ว 1 ปี 7 เดือน ในวันเปิดตัวหนังสือ ณ หอศิลป์คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้วิจัยเกิดสัมผัส ตีความตามกระบวนการการรับรู้เกิด “สัญญาวิจักข์” จากการได้สัมผัสกับบรรยากาศและผลงานของท่านกระตุ้นให้เกิดภาพในความทรงจำ สัญญาวิจักข์ดังกล่าวเป็นความสำนึกในสัญญาขั้นต้นตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา เกิดความจำได้ในผัสสะต่างๆ รู้สึกเหมือนท่านมีชีวิตอีกครั้ง

ผัสสะต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกับจิตวิทยาเชิงพุทธดังคำกล่าวของ พระมหากาฬนันท อาทิตวโร,ดร. ในการบรรยายเรื่องจิตวิทยาในพระไตรปิฎกว่า “จิตวิทยาเชิงพุทธและจิตวิทยาตะวันตกล้วนเป็นจิตวิทยาเชิงวิเคราะห์จิต และพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นกระบวนการทางร่างกายและจิตใจอันเป็นผลจากการ

ทำงานของขั้นที่ 5 ซึ่งมี “สัญญา” เป็นตัวกำหนดหมาย หรือหมายรู้อารมณ์เอาไว้ เมื่อประสบอารมณ์อีก ก็เอาข้อที่กำหนดหมายไว้นั้นมาจับเทียบเคียงว่าตรงกันกับที่หมายไว้ ถ้าหมายรู้ว่าตรงกันเรียกว่าจำได้ ลักษณะเด่นของสัญญาคือ ทำงานกับอารมณ์ที่ปรากฏตัวอยู่แล้วเมื่อมีอารมณ์ปรากฏอยู่ตรงหน้าจึงจำได้” (พระมหาธานินทร์ อาทิตโร, 2556) “สัญญาวิจักข์” ที่เกิดขึ้นจึงเป็นความสำนึกในอัมมสัญญา หรือความสำนึกในสิ่งทรงจำต่างๆ ที่ถูกกำหนดไว้ในใจ เกิดความจำได้ในเสียงในรอยยิ้ม ในท่าทาง จำได้กระทั่งกลิ่นลมหายใจ

ความทรงจำ (Memory) เป็นกระบวนการที่ข้อมูลต่างๆ ได้รับการเข้ารหัส การเก็บไว้ และการค้นคืน ในระยะแรกข้อมูลจากโลกภายนอกกระทบกับประสาทสัมผัสต่างๆ ในรูปแบบของสิ่งเร้าเชิงเคมีหรือเชิงกายภาพ จึงต้องมีการเปลี่ยนข้อมูลไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งก็คือการเข้ารหัสเพื่อที่จะบันทึกข้อมูลไว้ในความจำได้ ระยะที่สองเป็นการเก็บข้อมูลนั้นไว้ ในสภาวะที่สามารถจะรักษาไว้ได้เป็นระยะเวลาหนึ่ง ส่วนระยะสุดท้ายเป็นการค้นคืนข้อมูลที่ได้เก็บเอาไว้ ซึ่งก็คือการสืบหาข้อมูลนั้นที่นำไปสู่การสำนึกรู้ ให้สังเกตว่าการค้นคืนความจำบางอย่างไม่ต้องอาศัยความพยายามภายใต้อำนาจจิตใจ (ไสว เลี่ยมแก้ว, 2527ก)

จากการตีความตามกระบวนการการรับรู้เกิดเป็น “สัญญาวิจักข์” ขึ้นนั้น จึงนำมาซึ่งงานวิจัย โดยมุ่งเน้นนำสุนทรียะที่ได้รับจากร่องรอยความทรงจำในอดีตสู่การเดินทางผ่านกระบวนการวิจัยตามระเบียบวิธี ท้ายสุดเพื่อสร้างสรรค์สุนทรียะในงานศิลปะสื่อผสมซึ่งถือเป็นผลที่ได้จากงานวิจัย

“สัญญาวิจักข์” ดังกล่าวสร้างสรรค์และทบทวนว่าห้วงเวลากว่า 30 ปีที่ได้ใช้เวลาอยู่ใกล้ชิดกับศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ แม้จะรับรู้ในความเชี่ยวชาญของท่าน แต่ผู้วิจัยกลับมองข้าม ละเลยความสนใจในผลงานที่ท่านสร้างขึ้นด้วยเห็นเป็นเรื่องสามัญใกล้ตัว แต่เมื่อยามท่านจากไปกลับเห็นถึงความสำคัญของสิ่งที่ละเลยไปเหล่านั้น ผู้วิจัยจึงปรารถนาที่จะรวบรวมผลงานของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ที่สร้างขึ้นมาทั้งหมดทั้งงานวรรณกรรมที่มีอยู่จำนวน 42 เรื่อง รวมถึงงานสร้างสรรค์จิตรกรรมในชุดต่างๆ ประมวลผลงานทั้งหมดของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ อย่างเป็นระบบ ถอดความหมายจากภาษาเขียนเป็นภาษาทัศนธาตุ

วิเคราะห์ทัศนธาตุต่างๆ จากภาษาภาพมาสู่การซ้อนทับกัน ต่อยอดสู่การสร้างมโนภาพสร้างสรรค์ศิลปะจัดวาง (Installation) โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสื่อหลายๆ ประเภท ร่วมกับการใช้เทคนิคช่างสิบหมู่ อาทิ การปิดทอง ประดับกระจก และการปักเสียดึงกรึงไหม ให้เกิดรูปความหมายใหม่จากนามธรรมแสดงออกให้เป็นรูปธรรม อันจะเป็นแนวทางในการอธิบายเนื้อหาของงานวิจัยกับการสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ผลงานแบบพหุลักษณะของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ทั้งผลงานวรรณกรรม 42 เรื่อง รวมถึงผลงานศิลปกรรมของท่าน
2. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูล ตีความจากภาษาเขียน และภาษาภาพเป็นภาษาศิลปะ สร้างมโนภาพโดยใช้ทัศนธาตุสื่อสารผ่านผลงานทางทัศนศิลป์
3. เพื่อบูรณาการองค์ความรู้จากผลงานของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ กับจิตวิทยาเชิงพุทธ และสัญญาวิจักษณ์ของผู้วิจัย
4. เพื่อนำเสนอสุนทรียะในผลงานศิลปะสื่อผสม เผยแพร่ต่อสาธารณะในรูปแบบนิทรรศการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ศึกษารวบรวมผลงานทั้งหมดของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์
2. ประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปกรรม จากการรวบรวมข้อมูลกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสมที่ถูกวิเคราะห์สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การพัฒนาทางการศึกษาในด้านศิลปะ
3. ได้หลักการในการถอดภาษาเขียนและภาษาภาพเป็นภาษาศิลปะ และได้ผลจากการสังเคราะห์ภาษาภาพด้วยการบูรณาการใช้ทฤษฎีจิตวิทยาการรับรู้ ทฤษฎีการตีความ ทฤษฎีการรื้อสร้าง ร่วมกับหลักการทางทัศนศิลป์

4. ได้ผลงานที่สะท้อนสัญญาวิจักษ์ สัมพันธภาพ และ สุนทรียารมณ์ โดยเผยแพร่ศิลปะสื่อผสมในรูปแบบวิชาการ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานศิลปะต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษารวบรวมผลงานวรรณกรรม และผลงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์ สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 (ผลงานสร้างสรรค์ชุดแรก) - พ.ศ. 2556 (ปีที่ท่านเสียชีวิต) วิเคราะห์ สังเคราะห์ สู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้วยการบูรณาการสื่อร่วมสมัย ผสมผสานกับเทคนิคช่างสิบหมู่ไทย นำเสนอสุนทรียะในผลงานรูปแบบศิลปะจัดวาง (Installation) จำนวน 3 ชุด ตามหัวเวลา คือ

- หัวข้อที่ 1 พ.ศ. 2521-พ.ศ. 2554 : หัวข้อแห่งรอยยิ้ม สายใยผูกพันอย่างมีสุขมากกว่าทุกข์
- หัวข้อที่ 2 พ.ศ. 2554-พ.ศ. 2556 : หัวข้อแห่งความระทมทุกข์ ความอดทน และความกลัว
- หัวข้อที่ 3 พ.ศ. 2556-ปัจจุบัน : หัวข้อแห่งความระลึกถึง

นิยามศัพท์เฉพาะของการวิจัย

สัญญาวิจักษ์ (The Appreciative Remembrance) คือ ความสำนึกและซาบซึ้งจากความจำได้ในสิ่งที่คุ้นเคยและรู้สึกในฉันทมัญญา ซึ่งเป็นสิ่งทรงจำต่างๆ ที่ถูกกำหนดไว้ในใจต่อผู้ที่จากไปไม่มีวันกลับในความหมายคือ จำสิ่งที่เห็น จำเสียงที่ได้ยิน จำกลิ่นจำรสที่ได้สัมผัส จำเรื่องราว จำความรู้สึกต่างๆ ในอดีตได้

สุนทรียะ (Aesthetic) คือ ความงามจากความทรงจำต่อบุคคลอันเป็นที่รัก ในอดีต สู่การสร้างความงามในรูปทรงทางทัศนศิลป์จากร่องรอยทางความทรงจำดังกล่าว

รูปซ้อน (Overlapping) และ **รื้อสร้าง (Deconstruct)** หมายถึง รูปที่เกิดจากการวิเคราะห์ผลงานพหุลักษณะของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ นำมาตีความสังเคราะห์ ถอดรื้อความหมาย ซ้อนรูปเข้ากับมโนทัศน์ มโนสำนึก และมโนคติของ

กรอบแนวคิดการวิจัย

Figure 1: Conceptual Framework Diagram (มโนภาพสู่แบบร่าง) illustrating the relationship between various factors and the central concept of 'มโนภาพสู่แบบร่าง' (Mental Image to Sketch).

The diagram is organized into three main columns:

- Left Column (Input/Contextual Factors):**
 - งานทฤษฎีของ ศ.สุวศักดิ์** (Theory of Prof. Suwakkiet): Includes 'วิเคราะห์ผลงานทั้งองค์งานวิชาการ งานสร้างสรรค์' (Analyze the entire work of academic and creative work) and 'อธิบายความหมายและจุดคล้ายคลึงเบื้องต้นกับงานในด้านชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัว' (Explain the meaning and initial similarities with work and family life).
 - สัญญาวิจัย** (Research Agreement): Includes 'ทฤษฎีความจำผ่านแนวคิดทางจิตวิทยาเชิงพุทธ และขั้นที่ 5' (Theory of memory through Buddhist psychology concepts and step 5), 'สัญญาฉบับในปี 2521 - 2554', 'สัญญาฉบับในปี 2554 - 2556', and 'สัญญาฉบับในปี 2556 - ปัจจุบัน' (Agreement from 2556 to present).
 - สัมพันธภาพ** (Relationship): Includes 'ทับซ้อนกันมา - ผิด' (Overlap - Wrong) and 'ทฤษฎีความจำผ่านแนวคิดทางจิตวิทยาการรับรู้' (Theory of memory through cognitive psychology concepts).
- Center Column (Core Concept/Process):**
 - มโนภาพสู่แบบร่าง** (Mental Image to Sketch): The central concept.
 - ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ** (Checked by Experts): A process step.
- Right Column (Output/Artistic Elements):**
 - ทัศนธาตุ** (Visual Elements): Includes 'จุด เส้น พื้นผิว' (Point, Line, Surface), 'พื้นที่ว่าง รูปทรง รูปทรง และเงา' (Empty space, Shape, Shape, and Shadow).
 - หลักการทางทัศนศิลป์** (Principles of Visual Arts).
 - รูปซ้อนภาพดวงตา** (Eye Image Overlap).
 - เทคนิคช่างสิบหมู่** (Ten Techniques).
 - สื่อร่วมสมัย** (Contemporary Media): Includes 'แสง เสียง ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว' (Light, Sound, Photo, Animation).

A large circle on the far right is labeled **สุนทรียะจากสำนึกแห่งสายใย** (Aesthetics from the Awareness of the Thread), which is the ultimate outcome of the process.

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษารวบรวมผลงานวรรณกรรม และผลงานศิลปกรรมทั้งหมดของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ สัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้องเบื้องต้น ทั้งในด้านชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัว รวมถึงศึกษาและสัมภาษณ์ปราชญ์ทางพุทธศาสนาในหลักจิตวิทยาเชิงพุทธ ศึกษาเอกสารตำราที่กล่าวถึงจิตวิทยาความจำ และจิตวิทยาการรับรู้ เก็บข้อมูลในงานทัศนศิลป์จากศิลปินที่กำหนดเนื้อหาในความทรงจำเป็นแนวคิดหลัก

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ และถอดความหมายแฝง ถอดรหัสข้อมูลในผลงานทั้งหมดของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ประกอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงสอบถามความรู้สึกส่วนตัวจากสัญญาณถึงศาสตราจารย์สุรศักดิ์ และผลงานของท่าน บูรณาการกับจิตวิทยาเชิงพุทธและหลักการทางทัศนศิลป์ สร้างมโนภาพรูปความหมายใหม่เป็นภาพร่าง ตรวจสอบและประเมินผลทางสุนทรียภาพ โดยผู้เชี่ยวชาญ แก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำเพื่อพัฒนาผลงานสร้างสรรค์

ระยะที่ 3 ขยายแบบจากภาพร่างสู่กระบวนการสร้างสรรค์ และปฏิบัติงานจริงด้วยเทคนิคสื่อผสม นำเสนอผลงานสร้างสรรค์โดยติดตั้งจัดแสดงนิทรรศการเพื่อถ่ายทอดสัญญาณวิจัยแสดงสุนทรียะจากสำนักแห่งสายใยและผลการศึกษาเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ เชิญผู้เชี่ยวชาญและกรรมการตรวจสอบวิจารณ์คุณภาพ และสุนทรียารมณ์ของผลงานสร้างสรรค์และนิทรรศการศิลปะ

ระยะที่ 4 สรุปวิเคราะห์ผลการสร้างสรรค์เพื่อเขียนรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการพรรณานววิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยประเภทการวิจัยและสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์เพื่อใช้ในการประกอบสร้างผลงานสร้างสรรค์โดยกำหนดการศึกษาวิเคราะห์สัมพันธ์ระหว่างศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ผลงานของท่านและภาพในความทรงจำ ไว้ในประเด็นที่ต่างๆ ดังนี้

1. ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ และความทรงจำในสัมพันธภาพ
2. วิเคราะห์ผลงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ (สอดคล้องกับหัวข้อที่ 1)
3. วิเคราะห์ผลงานวรรณกรรมของ ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ (สอดคล้องกับหัวข้อที่ 2)
4. วิเคราะห์ชุดผลงานวรรณกรรมประกอบร่วมงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ (สอดคล้องกับหัวข้อที่ 3)

วิเคราะห์ประเด็นที่ 1 สรุปวิเคราะห์ภาพถ่ายในสัมพันธภาพของแต่ละช่วงเวลา ประกอบไปด้วย

หัวขั้วแห่งรอยยิ้ม : ระหว่างปี พ.ศ.2521-2554 : นอกจากเวลาทำงานแล้ว ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ จะมอบเวลาทั้งหมดให้กับครอบครัว มีความสุขที่สุดกับการใช้เวลาด้วยกัน ภาพลายเส้นจากการวิเคราะห์ภาพถ่ายในหัวขั้วนี้เป็นภาพของการเกาะเกี่ยวกอดกันของผู้วิจัยและท่าน

หัวขั้วแห่งความระทมทุกข์ : ระหว่างปี พ.ศ.2554-2556 : การรักษามะเร็งของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ ร่างกายต้องสู้กับความทรมานจากการรับเคมีบำบัด แม้จะมีรอยยิ้มและกำลังใจ แต่น้ำตาแห่งความกลัวเกิดขึ้นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า ภาพลายเส้นจากการวิเคราะห์ภาพถ่ายในหัวขั้วนี้จึงเป็นภาพของผู้วิจัยพยายามประคองท่านที่หมดเรี่ยวแรง ร่างกายผ่ายผอมอย่างที่สุด

หัวขั้วแห่งความรักถึง : ระหว่างปี พ.ศ.2556-ปัจจุบัน : หลังจากลมหายใจสุดท้ายของท่านหมดลง ณ บ้านที่ท่านรัก นอกเหนือจากความคิดถึงที่เป็นนามธรรมในใจแล้ว ภาพถ่ายในกรอบรูปของเราที่ติดไว้เต็มผนังบ้านก็ถือเป็นการแสดงความรักและคิดถึงที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ภาพลายเส้นจากการวิเคราะห์ภาพถ่ายในหัวขั้วนี้จึงเป็นภาพครอบครัวในกรอบรูปต่างๆ ที่ถูกจัดวางและติดอยู่บนผนังในบ้านที่ท่านรัก

ตารางที่ 1 สรุปวิเคราะห์ภาพถ่ายในสัมพันธ์ภาพของ 3 ห้วงเวลา

ห้วงแห่งรอยยิ้ม	ห้วงแห่งความระทมทุกข์	ห้วงแห่งความระลึกถึง

วิเคราะห์ประเด็นที่ 2 สรุปวิเคราะห์ผลงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์

การสังเคราะห์งานศิลปกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ จากทฤษฎีการซ้อนทับมิติในงานศิลปะ ซึ่งประกอบไปด้วย 5 มิติ คือ (ปริชา เถาทอง, 2562)

ทั้งผลงานศิลปกรรมในชุด “ระนาบในศิลปะไทย” และ “ชุดความสัมพันธ์ของสีในองค์ประกอบ” ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ เลือกใช้รูปทรงที่ถูกตัดทอนมาเพียงส่วนจากศิลปกรรมไทยจัดวางในลักษณะทับซ้อนเชื่อมโยงกัน ทำให้เกิดโครงสร้างของระนาบรูปทรงในลักษณะแบนนามธรรม และกึ่งนามธรรมที่ยังคงสัมผัสได้ถึงลักษณะไทย เนื่องด้วยรูปทรงส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นรูปทรงเปิด สีที่เป็นอากาศจะไหลถ่ายเทเข้าสู่อันและกัน กลืนเส้นนอกของรูปทรงแต่ละรูปทรงที่ต่อเนื่องให้ละลายจากกัน เป็นการสร้างทำให้ภาพเกิดมิติและพลังในพื้นที่ว่างจากการเปิดรูปทรง เน้นความประสานกันของสี มีผลให้เกิดการกลับค่าไปมาระหว่างรูปทรงกับพลังในพื้นที่ว่าง แสดงสุนทรีย์ตามแนวคิด อารมณ์และความรู้สึกเฉพาะ

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565

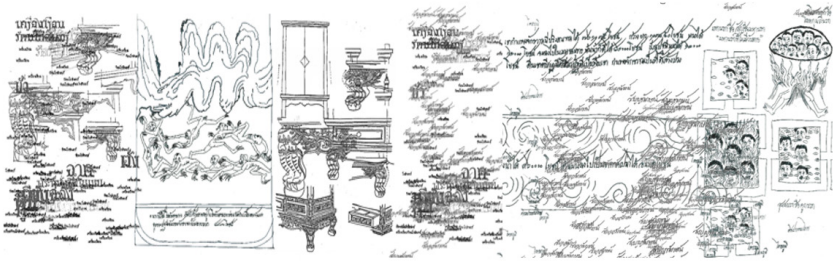
ตารางที่ 2 สรุปการสังเคราะห์งานศิลปกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ จากทฤษฎีการซ้อนทับมิติในงานศิลปะ

ผลงาน สร้างสรรค์ ชุด	 	
	ระนาบในศิลปะไทย	ความสัมพันธ์ของสีในองค์ประกอบ
มิติทาง ความรู้สึก	จังหวะลีลาที่นุ่มนวลละเมียดละไมของสถาปัตยกรรมไทย	เคลื่อนไหวรุนแรงให้ลักษณะของความเป็นชีวิตจากการปะทะสื่อสารกันของตัวภาพ
มิติทาง ความคิด	ถ่ายทอดทัศนคติและความศรัทธาอย่างสูงที่มีต่อศาสนา	ความประหมัดใจและ ความรู้สึกที่มีต่อจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
มิติทาง ความหมาย	จากสถาปัตยกรรมทางศาสนา นำมาสร้างสรรคเพื่อตอบสนองความคิดและจินตนาการ	ความกลมกลืนกันระหว่างความคิดทางนามธรรม กับความเป็นจริงทางวัตถุ
มิติทาง ความงาม	โครงสร้างของระนาบรูปทรงนามธรรมที่ยังคงสัมผัสได้ถึงลักษณะไทย	ความประสานกันของสี โดยเน้นใช้รูปทรงเปิดสร้างบรรยากาศ
มิติทาง ปัญหา	ความตึงกันของน้ำหนักให้ความรู้สึกทางจิตวิทยาในการเห็นลักษณะกลับค้ำกันได้ 2 ลักษณะ	ความสัมพันธ์ของสี แสดงถึงความมีชีวิตเคลื่อนไหว พวยพุ่ง

วิเคราะห์ประเด็นที่ 3 สรุปวิเคราะห์ผลงานวรรณกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์

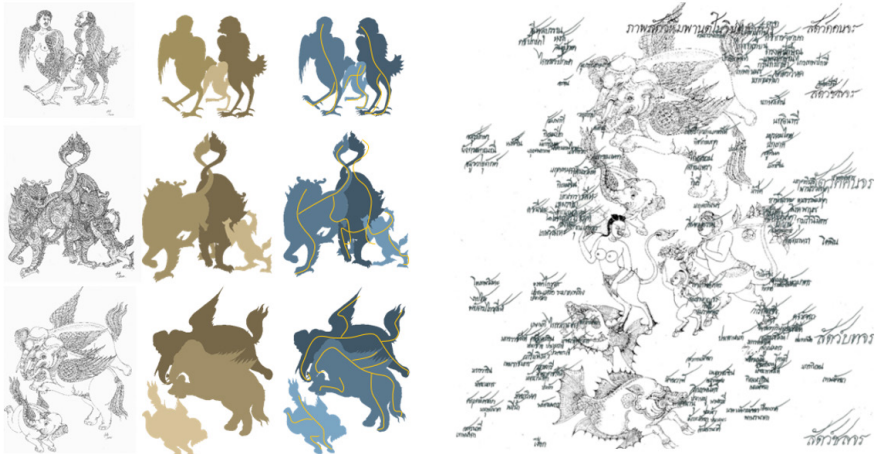
จากการทบทวนวรรณกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ได้กำหนดประเด็นอันจะนำไปสู่การตีความ โดยคัดกรองเลือก 5 เรื่อง จากทั้งหมด 42 เรื่อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีการตีความ ทั้ง 5 เรื่องนั้นแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาในแต่ละเรื่องมีอาจแตกต่างกันไปในรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ แต่ในแต่ละเรื่องกลับมีประเด็นร่วมที่ท่านมักกล่าวถึงผ่านตัวหนังสือ ผูกโยงให้เห็นถึงความสำคัญในประเด็นดังกล่าว นั่นคือ “ไตรภูมิ” ความเชื่อชาวนาคในคติไตรภูมิของท่านปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในวรรณกรรมเกือบทั้งหมดที่ท่านเขียน และเมื่อผู้วิจัยมีโอกาสได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในวงวิชาการศิลปะไทยแล้ว จึงตั้งข้อสรุปได้ว่า “ไตรภูมิ”

เปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวท่าน เมื่อเอ่ยชื่อของท่าน จะโยงทุกคนให้นึกไปถึงความเชี่ยวชาญในคติความเชื่อเรื่องไตรภูมิของท่านในทันที

ภาพประกอบที่ 2 ภาษาทัศนธาตุจากการสรุปการสังเคราะห์วรรณกรรมของ
ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์

วิเคราะห์ประเด็นที่ 4 สรุปวิเคราะห์ชุดผลงานวรรณกรรมประกอบร่วมในงานศิลปกรรม
ผลงานชุดสัตว์หิมพานต์ในจินตนาการ (ระหว่างปีพ.ศ. 2551 - 2556)
ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ วาดประดิษฐ์คิดรวบรวมเขียนภาพสัตว์หิมพานต์ โดยยึดหลัก
การเขียนและการผสมรูปสัตว์ต่างจำพวกต่างชนิดเข้าด้วยกันตามแบบแผนประเพณี
แบบไทยดั้งเดิม เพื่อให้สัตว์ครบชุด ครบหมู่ จนได้ภาพสัตว์หิมพานต์จำนวนมากที่สุด
เท่าที่ช่างไทยเคยรวบรวมมา โดยมีจำนวนถึง 154 ตัว ภาพลายเส้นที่เขียนขึ้นใหม่
ด้วยรูปทรง ท่วงท่าเคลื่อนไหวมีชีวิตชีวา แสดงพลังอำนาจตามที่ท่านคิดทำให้แต่ละ
กลุ่มภาพของสัตว์หิมพานต์ชุดนี้เปี่ยมไปด้วยพลังชีวิตที่สะท้อนใจ หลากๆ กลุ่มภาพ
แสดงถึงความอบอุ่นในฐานะของความเป็น “พ่อ” ในตัวท่านอย่างโดดเด่น โดยแฝง
ไว้ในภาพครอบครัวของสัตว์หิมพานต์จำพวกต่างๆ ทั้งพ่อ แม่ ลูก ซึ่งแสดงความรัก
ความผูกพันเกาะเกี่ยวใกล้ชิด ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในกลุ่มภาพสัตว์หิมพานต์
เกือบทุกประเภทที่ท่านสร้างสรรค์

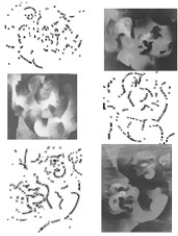
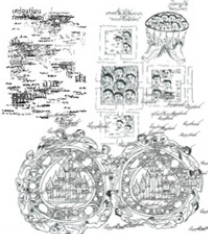
ภาพประกอบที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในตัวภาพสัตว์หิมพานต์พ่อ แม่ ลูก
ของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ และภาพการสรุปวิเคราะห์ชุดผลงาน
สร้างสรรค์ประกอบร่วมงานวรรณกรรม “ภาพสัตว์หิมพานต์ในจินตนาการ”

สรุปวิเคราะห์สัมพันธ์บทในสัญญาวิจักข์

สรุปวิเคราะห์สัมพันธ์บทในสัญญาวิจักข์ ผลงานของท่านและภาพในความทรงจำ แสดงให้เห็นถึงภาษาทัศนธาตุเบื้องต้น และความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันของประเด็นที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ และถอดรหัสข้อมูล เพื่อเป็นฐานในการสร้างมโนภาพเป็นรูปซ้อนสู่การกำหนดภาพร่างเบื้องต้น และพัฒนาสู่กระบวนการสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคสื่อผสม เพื่อถ่ายทอดสุนทรียะจากสำนักแห่งสายใย ตามตารางดังนี้

ตารางสรุปวิเคราะห์สัมพันธ์ในสัญลักษณ์

ตารางที่ 3 สรุปวิเคราะห์สัมพันธ์ในสัญลักษณ์

ภาษาทัศนธาตุจากสัมพันธภาพ	ภาษาทัศนธาตุจากผลงาน
ห่วงที่ 1 ห่วงเพรียก 	 วิเคราะห์ผลงานศิลปกรรม
ห่วงที่ 2 ห่วงแห่งความระทมทุกข์ 	 วิเคราะห์ผลงานศิลปกรรม
ห่วงที่ 3 ห่วงแห่งความระลึกถึง 	 วิเคราะห์ผลงานศิลปกรรมประกอบ ในงานศิลปกรรม

หลักการที่ใช้ในการสร้างสรรค์

การวิจัยสร้างสรรค์ในครั้งนี้เป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ของผู้วิจัยที่มีต่อศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นตามห่วงเวลาที่กำหนดไว้ 3 ห่วงเวลา คือ 1. ห่วงแห่งรอยยิ้ม-สายใยผูกพันอย่างมีความสุขมากกว่าทุกข์ 2. ห่วงแห่งความระทมทุกข์ ความอดทนและความกลัว และ 3. ห่วงแห่งความระลึกถึง

จากห้วงเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นถึงประเด็นสอดคล้องกับคตินิยมที่ว่าด้วยเรื่องโลกทัศน์ฐาน ที่เรียกว่า “ไตรภูมิ” ไตรภูมิกลายเป็นคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาที่อธิบายถึงที่มาที่ไปของชีวิตบนโลกจักรวาลของเรา ไตรภูมิเป็นแผนภูมิที่อธิบายการเวียนว่ายตายเกิด ความรู้สึกจากผลแห่งกรรมและบาปบุญคุณโทษตามแนวทางปรัชญาในพระพุทธศาสนา ไตรภูมิมีอิทธิพลยิ่งต่อการสร้างศิลปกรรมไทยทุกประเภท วิธีการเปรียบเทียบระหว่างความรู้สึกตามห้วงเวลาที่กำหนดในงานวิจัย กับคตินิยมที่เกี่ยวข้องกับไตรภูมิ คือการแปลความหมายสัญลักษณ์ในลักษณะของการอุปมาอุปมัย เช่น มักมีคนกล่าวว่า ต้องนั่งทนทุกข์ทรมานเหมือนตกนรก หรือ มีความสุขดังได้ขึ้นสวรรค์ แม้ไม่เคยมีผู้ใดได้เห็นนรกหรือสวรรค์ที่แท้จริงเพราะทั้งสวรรค์และนรกกี้ล้วนเป็นโลกหลังความตายที่ผู้พูดไม่มีโอกาสได้พบเจอ

เมื่อกล่าวถึงคติความเชื่อในเรื่องไตรภูมิแล้ว ปฏิเสธไม่ได้ว่าศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ คือหนึ่งในผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากที่สุดคนหนึ่ง จากความรู้ความเชี่ยวชาญในคติไตรภูมิของท่าน ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในวรรณกรรมเกือบทั้งหมดที่ท่านเขียน ไตรภูมิ จึงเปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวท่าน เมื่อกล่าวถึงชื่อของท่าน ทุกคนจะโยงและนึกถึงความเชี่ยวชาญในคติความเชื่อเรื่องไตรภูมิของท่านในทันที (อภิชาติ สุวรรณ, 2562)

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชี่ยวชาญของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ และสัญลักษณ์ในการเปรียบเทียบความรู้สึกนั้นมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน เหตุผลดังกล่าวนำมาสู่การพัฒนาภาพร่างและกำหนดเป็นโครงสร้างในการจัดวางติดตั้งผลงาน โดยผสมผสานเชื่อมโยงสัญลักษณ์ในกามภูมิ หนึ่งในภูมิจักรวาล มาเปรียบเทียบเข้ากับอารมณ์ความรู้สึกตามห้วงเวลา คือ

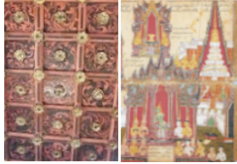
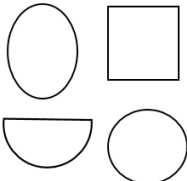
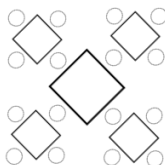
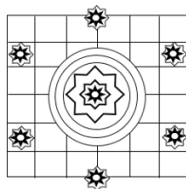
ห้วงที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม ห้วงแห่งสามัญมุนุชย์ทั้งสุขทั้งทุกข์ระคนกัน จึงเปรียบเทียบ มนุสสภูมิ

ห้วงที่ 2 ห้วงแห่งความระทมทุกข์ ที่ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ต้องต่อสู้อย่างระคนทุกข์กับโรคร้าย ห้วงเวลาดังกล่าวจึงเปรียบเทียบเป็นห้วงเวลาแห่ง นรกภูมิ

ห้วงที่ 3 ห้วงแห่งความระลึกถึง ความสงบจากการบอกเล่าจากกันในภพภูมินี้ ผู้วิจัยได้แต่ภาวนาขอให้ท่านขึ้นสวรรค์ไปอยู่ในภพภูมิที่ประเสริฐ ห้วงแห่งความระลึกถึงคนบนฟ้าจึงเปรียบเป็น เทวภูมิ

การศึกษาเชื่อมโยงสัญลักษณ์ในคติความเชื่อไตรภูมิ ถูกแสดงผ่านงานศิลปกรรมไทยโบราณตามตารางดังนี้

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความรู้สึกตามห้วงเวลา กับ สัญลักษณ์ในภพภูมิ

ห้วงเวลา	ห้วงที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม เปรียบเป็น มนุสสภูมิ	ห้วงที่ 2 ห้วงแห่งความระทมทุกข์ เปรียบเป็น นรกภูมิ	ห้วงที่ 3 ห้วงแห่งความระลึกถึง เปรียบเป็น เทวภูมิ
สัญลักษณ์ ใน ศิลปกรรม			
สัญลักษณ์ที่ นำมาใช้			

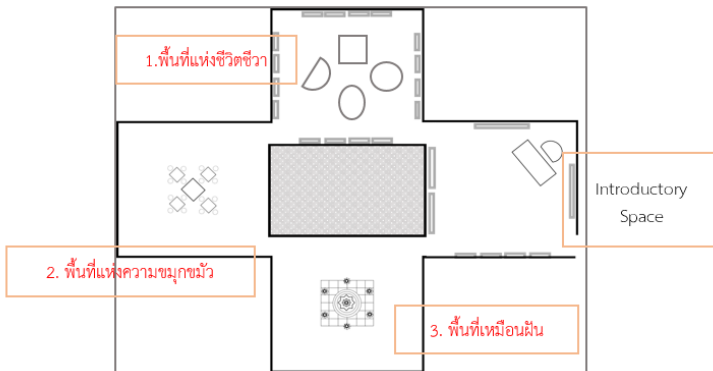
สรุปการนำสัญลักษณ์มาใช้ในการเปรียบเทียบห้วงเวลากับสัญลักษณ์ในภพภูมินั้น มีความสัมพันธ์สอดคล้องอยู่กับความรู้สึกจากผลแห่งกรรมและบาปบุญคุณโทษตามแนวทางปรัชญาในพุทธศาสนา วิธีการเปรียบเทียบคือการแปลความหมายสัญลักษณ์ลักษณะของการอุปมาอุปมัย ผู้วิจัยจึงใช้รูปสัณฐานของชั้นภูมิทั้ง 3 (ภพภูมิ) อันประกอบไปด้วย มนุสสภูมิ นรกภูมิ และเทวภูมิ ที่แสดงให้เห็นและปรากฏอย่างเด่นชัดในงานศิลปกรรมไทย ทั้งไตรภูมิในสมุดไทยฉบับต่างๆ รวมถึงภาพจิตรกรรมฝาผนัง และประติมากรรมประดับตกแต่ง ดังนี้

- รูปสัณฐานของมนุสสภูมิ 4 ทวีป นั้นปรากฏในงานจิตรกรรมทั้งจิตรกรรมในสุโขทัย และจิตรกรรมฝาผนัง กล่าวคือ รูปทรงกลมจากบุรพวิเทหทวีป รูปทรงสี่เหลี่ยมจากอุตตรกุรวทวีป รูปทรงครึ่งวงกลมจากอมรโคยานทวีป และ รูปทรงวงรีจากชมพูทวีป
- รูปสัณฐานของนรก ผู้วิจัยเลือกใช้เพียงรูปทรงที่ปรากฏอยู่ในภายในจักรวาลตามคติความเชื่อ ซึ่งประกอบไปด้วย มหานรกมีรูปสัณฐานเป็นสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ อุตสทนรกมีรูปสัณฐานเป็นสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก และ ยมโลกนรกมีรูปสัณฐานไม่แน่นอน
- รูปสัณฐานของเทวภูมินั้นไม่ปรากฏในงานศิลปกรรมอย่างชัดเจนดังเช่นรูปสัณฐานของมนุสสภูมิ และนรกภูมิ ผู้วิจัยจึงกำหนดโดยใช้รูปทรงดาวเพดานที่ปรากฏให้เห็นในการประดับตกแต่งเพดานในลักษณะรูปดาว นั่นคือ สัญลักษณ์ที่มีคติความเชื่อทางคติของฝ่ายเถรวาทที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในพระอุโบสถหรือในพระวิหารนั้นคือพื้นที่ของสวรรค์ในชั้นฟ้าที่อยู่ใกล้กับดวงดาว

ผลการวิจัย

จากการวิจัยสัมพันธ์กับที่เกี่ยวกับ ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ นำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์และการแทนค่าความรู้สึกจากความทรงจำ โดยทดลองหารูปแบบในการสร้างสรรค์ตั้งแต่การสร้างภาพร่างซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดจินตภาพสมมุติจากแนวความคิดผ่านทัศนธาตุในเบื้องต้น กำหนดที่มาของโครงสร้างในภาพร่างจากร่องรอยความทรงจำ ความรู้สึก และจินตนาการของผู้วิจัยผสมกับการตีความจากตัวบทและการสังเคราะห์งานศิลปกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ล้วนกำหนดทิศทางของการร่างภาพผลงานและจัดวางองค์ประกอบขึ้นใหม่ มุ่งเน้นความรู้สึกที่ต้องการแสดงออกซึ่งมีเค้าโครงมาจากผลงานศิลปกรรมของท่านผสมร่วมกับภาพลายเส้นจากสัมพันธ์ภาพพระหว่างเรา กำหนดภาพร่างการจัดวางติดตั้งผลงาน และกำหนดรายละเอียดในแต่ละชุดผลงาน โดยเริ่มจากการสร้างภาพร่างทางความคิดด้วยวิธีการวาดเส้น ทั้งลายเส้นและรูปร่างจากสัมพันธ์ภาพ

ลายเส้นตัวหนังสือจากลักษณะทางกายภาพของคำสำคัญในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง และลายเส้นโครงสร้างรูปจากงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ รวมถึงสัญลักษณ์ประจำตัวของท่านนั้นคือไตรภูมิ นำวัตถุดิบทั้งหลายมาซ้อนทับเพื่อหาคู่ประกอบที่ลงตัวเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ตามช่วงเวลา โดยกำหนดเป็นพื้นที่ต่างๆ ในการติดตั้งผลงาน ตามห้วงอารมณ์ดังกล่าว จำนวน 3 ชุด คือ ห้วงที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม กำหนดเป็นพื้นที่แห่งชีวิตชีวา ห้วงที่ 2 ห้วงแห่งความระทมทุกข์ กำหนดเป็นพื้นที่แห่งความขมุกขมัว สิ้นหวัง และ ห้วงที่ 3 ห้วงแห่งความระลึกถึง กำหนดเป็นพื้นที่เหมือนฝันจางๆ วิวับ

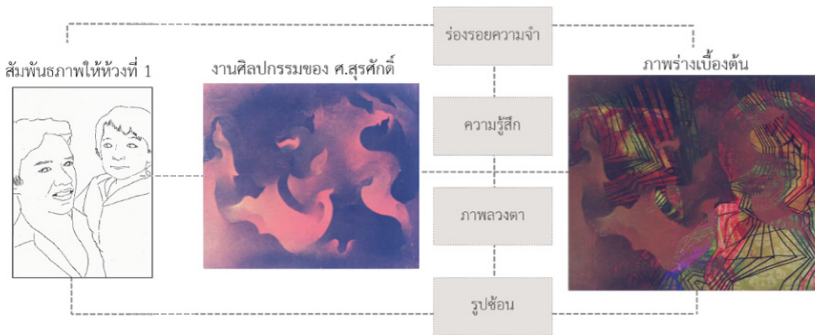

ภาพประกอบที่ 4 กำหนดภาพร่างแผนผังการจัดวางติดตั้งผลงาน
แสดงผังโดยรวมทั้ง 3 ห้วงเวลา

ในบทความนี้จะขอยกตัวอย่างการกำหนดรายละเอียด ที่มาของการสร้างสรรค์ และการติดตั้งผลงานศิลปะจัดวาง (Installation) เฉพาะในผลงานชุดที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม (พื้นที่แห่งชีวิตชีวา)

จากการกำหนดกรอบของบรรยากาศพื้นที่ตามห้วงเวลาดังกล่าว นำมาสู่การสร้างภาพร่างในส่วนของรายละเอียด ซึ่งหยิบเอาโครงสร้างรูปทรงจากงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ มาเป็นโครงสร้างหลักในภาพ พยายามควบคุม

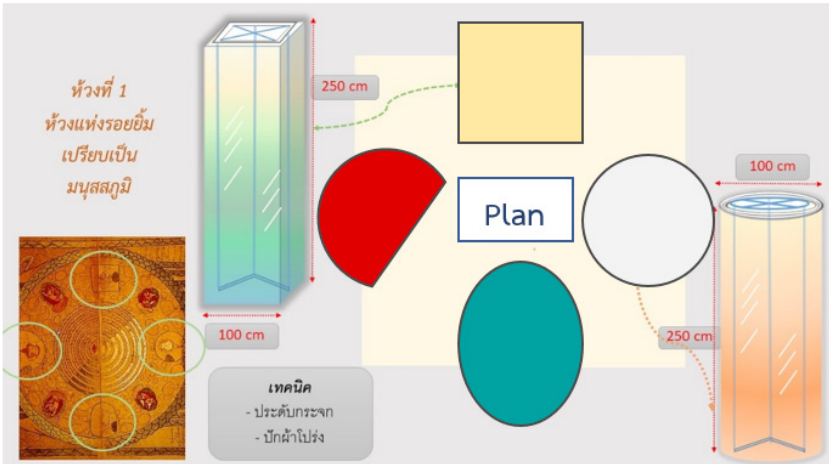
รูปทรงภายในให้เกิดเอกภาพ และเป็นมวลที่สัมพันธ์กันทั้งภาพ จากนั้นเริ่มทำแบบร่างสื่ออย่างคร่าวๆ เพื่อหาบรรยากาศให้เป็นไปตามความรู้สึก ตามตัวอย่างการสร้างภาพร่างดังนี้

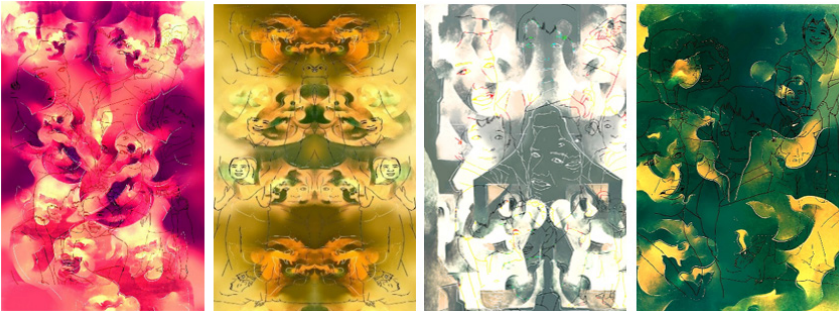
ภาพประกอบที่ 5 ตัวอย่างการซ้อนรูปเพื่อสร้างภาพร่างด้วยคอมพิวเตอร์

แบบร่างในชุดที่ 1 ห้างแห่งรอยยิ้ม

การจัดวางติดตั้งผลงานศิลปะจัดวาง (Installation) ในชุดที่ 1 นั้น เป็นการประสานกันระหว่างผลงานจิตรกรรมในช่วงแรกของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เข้ากับลายเส้นสัมพันธ์ภาพของท่านกับผู้วิจัย โดยนำเสนอผ่านแนวคิดที่เกี่ยวข้องตามคติความเชื่อในไตรภูมิที่กล่าวถึงมนุษย์สภูมิ ในผลงานในชุดที่ 1 นี้จะประกอบไปด้วยผลงานประติมากรรมห้อยแขวนสูง 2.50 เมตร ทั้งหมด 4 รูปทรง ซึ่งถอดรูปตามคติความเชื่อ กล่าวคือ รูปสัณฐานของมนุษย์สภูมิ 4 ทวิป มีดังนี้ รูปทรงกลมจากบุรพวิเทหวิป รูปทรงสี่เหลี่ยมจากอูตตรกुरुวิป รูปทรงครึ่งวงกลมจากอมรโคยานวิป และ รูปทรงวงรีจากชมพูวิป

ภาพประกอบที่ 6 แผนผังการติดตั้งพื้นที่แห่งชีวิตชีวา
ในผลงานชุดที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม (มนุสสุภูมิ)

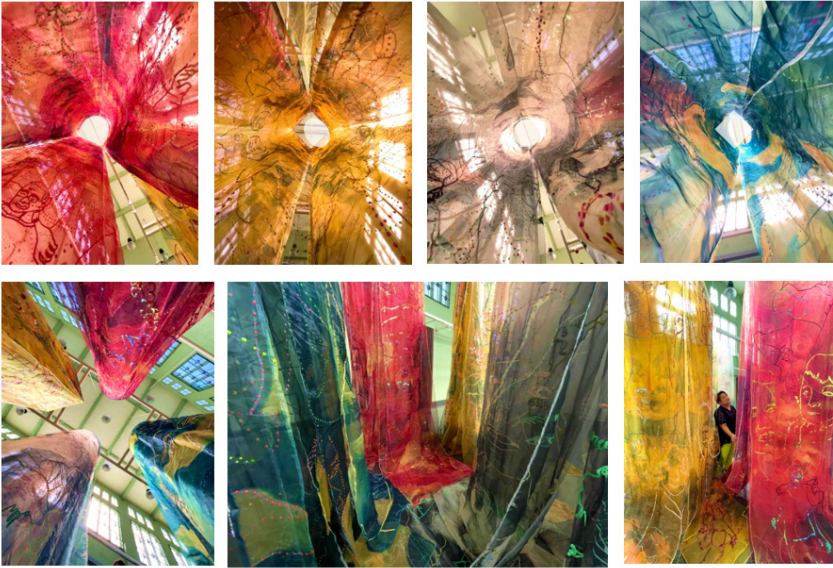

ภาพประกอบที่ 8 ภาพการจัดแสดงพื้นที่แห่งชีวิตชีวา
ในผลงานชุดที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม

ภาพประกอบที่ 9 ภาพการจัดแสดงพื้นที่แห่งชีวิตชีวา
ในผลงานชุดที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม

ภาพประกอบที่ 10 ภาพพรายละเอียดพื้นที่แห่งชีวิตชีวา
ในผลงานชุดที่ 1 ห้วงแห่งรอยยิ้ม

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

“สัญญาวิจักขณ์” ที่มีต่อ ศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ผสานกับรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ในวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ผสานกับสีและรูปร่างที่ทับซ้อนกันในบริบทต่างๆ ค่อยๆ ก่อตัวขึ้นจากการรื้อสร้างผลงานทั้งหมดของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ สร้างมิติรูปซ้อนจากการเหลื่อมซ้อนทับกันของที่ว่างและรูปทรง ตามแนวคิดเรื่องการทับซ้อนของเวลาให้เกิดมิติดวงตาซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิจัย สื่อถึงสาระแห่งห้วงอารมณ์ในเชิงนามธรรมผ่านการสร้างสรรค์ผลงานชุด “เส้น สี ที่ว่าง ในสัญญา” โดยเปรียบเทียบกับสัญญาสำนึกและความทรงจำที่ถูกตัดต่อของผู้วิจัย จัดวางเชื่อมโยง สร้างสรรค์ศิลปะจัดวาง(Installation) ก่อรูปซ้อนทับกัน สร้างรูปความหมายใหม่จากการทับซ้อนจากห้วงเวลาในสัญญาวิจักขณ์ของ “การเคยมี การเคยอยู่”

และการเคยเป็น” ซึ่งเป็นนามธรรมแสดงออกให้เป็นรูปธรรม อันจะเป็นแนวทางในการอธิบายและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของงานวิจัยกับการสร้างสรรค์

องค์ความรู้ในการสร้างสรรค์สุนทรียะจากสำนักแห่งสายใยนั้น มาจากกา
รบูรณาการศึกษทั้งจิตวิทยาความจำ จิตวิทยาการรับรู้ จิตวิทยาเชิงพุทธ และชั้น
5 เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสอดคล้อง โดยกำหนดเนื้อหา และรูปทรงหลักในผลงาน
จากการตกผลึกวรรณกรรมทั้งหมดของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ กล่าวคือ สัญญาที่
เกี่ยวเนื่องกับความเชี่ยวชาญของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ และสัญญาในการเปรียบเทียบ
ความรู้สึกของผู้วิจัยนั้นมีความสอดคล้องกันจึงเป็นที่มาแห่งการกำหนดโครงสร้าง
หลักของการจัดวางติดตั้งผลงานทั้ง 3 ชุด ด้วยแนวคิดจากรูปสัณฐานในกามภูมิ
ส่วนการกำหนดรายละเอียดผลงานในแต่ละชุดนั้นมาจากหรือสร้างผลงานสร้างสรรค์
ของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ที่สัมพันธ์อยู่ในแต่ละช่วงเวลา ประสานกับลายเส้น
สัมพันธ์ภาพระหว่างเราอันเป็นส่วนประกอบของทัศนธาตุย่อย เกิดชุดความรู้ใน
แต่ละช่วงเวลา ดังนี้

- หัวข้อที่ 1 หัวข้อแห่งรอยยิ้ม เป็นความทรงจำที่งดงาม สนุกสนาน
แม้ความทรงจำนั้นจะพร่าเลือนแต่มีสีสันชัดเจน ระยิบระยับทางความรู้สึกเด่นชัดใน
สัญญาวิจักษ์ ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างรูปทรงหลักจากทวีปทั้ง 4 ในมนุสสภูมิตามคติ
ความเชื่อ นำกระบวนการปักเดินเลื่อมแบบโบราณมาสร้างความระยิบระยับบนผ้า
โปร่งซ้อนทับกันสร้างมิติ โดยใช้รูปทรงเปิดเพื่อให้สีและที่ว่างไหลถ่ายเทภายใน
รูปทรง กระตุ้นชีวิตชีวาแห่งการรับรู้ที่จะนำไปสู่การสร้างจินตนาการ

- หัวข้อที่ 2 หัวข้อแห่งความระทมทุกข์ เป็นความทรงจำที่หดหู่ทรมานแต่
กลับสะท้อนสัจธรรมแห่งชีวิตอย่างชัดเจน ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างรูปทรงหลักจาก
นรกภูมิตามคติความเชื่อ ด้วยบรรยากาศขมุกขมัว สิ้นหวังโดยนำกระบวนการปัก
เดินเลื่อมแบบโบราณมาสร้างจุดและเส้นให้แสดงถึงความหวังที่ริบหรี่ ห้อยแขวน
เหนือกระจกเงาบนพื้น ผลที่ปรากฏคือการสะท้อนกันของลายเส้นและรูปทรงที่กลับ
ไปกลับมาผ่านกระจกเงาได้เตือนสติสะท้อนการรับรู้กระตุ้นเตือนว่าการเกิด แก่
เจ็บ ตาย นั้นเป็นปรากฏการณ์แห่งชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น

- หัวข้อที่ 3 หัวข้อแห่งความระลึกถึง ได้กำหนดทัศนธาตุคือจุดและเส้นแสดงรูปทรงสัมพันธ์ภาพที่เหลือเพียงรูปในกรอบ ผ่านเทคนิคการประดับกระจกพื้นลายตามแบบอย่างช่างสิบหมู่ ร่วมกับการห้อยแขวนผ้าโปร่งที่กำหนดลายเส้นและรูปทรงซ้อนเหลื่อมกันด้วยการปักเดินเลื่อมแบบโบราณประสานกับกับการร้อยลูกปัดเชื่อมองค์ประกอบต่างๆ ห้อยแขวนตามโครงสร้างรูปทรงสัญลักษณ์จากดาวเพดานอันเกี่ยวข้องกับเทวภูมิ แสดงสัมพันธ์ภาพที่คงเหลือไว้ซึ่งความระลึกถึงด้วยบรรยากาศสีทองและสีเงิน สร้างความรู้สึกระยิบระยับเหมือนฝันจางๆ แสดงความดีงามที่บุคคลหนึ่งเคยสร้างไว้

การเชื่อมโยงความหมายในสัมพันธ์ภาพที่มีต่อศาสตราจารย์สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ด้วยผัสสะต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกับสัญญาวิจักข์ สำนักตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาอันเป็นปรัชญาแห่งโลกตะวันออก แต่การสร้างสรรคนั้นอาศัยหลักการทางทัศนศิลป์ตามแบบโลกตะวันตกมาร่วมประสานสาระในการแสดงออกดังกล่าว ก่อรูปจากการนำผลวิเคราะห์ลักษณะการใช้รูปทรงทางความเชื่อและการถอดรหัสรูปทรงซ้อนทับมิติทางศิลปะ เจตนาเพื่อแสดงให้เห็นถึงประเด็นแห่งการมีร่องรอยความทรงจำในอดีตร่วมกับบุคคลหนึ่ง และหยิบเอาแนวคิดรวมถึงการตีความผลงานในอดีตของบุคคลนั้นมาซ้อนทับสร้างความหมายที่มีร่วมกันกับตัวผู้วิจัยเอง แม้บุคคลนั้นจะเสียชีวิตไปแล้วแต่เสมือนกับเรากำลังสร้างสรรค์ผลงานร่วมกันอยู่ ณ เวลาปัจจุบัน

การมองย้อนกลับไปสู่ออดีตและค้นหาสาระที่เกิดขึ้น ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการย้อนกลับมาพิจารณา ทบทวนสิ่งต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เราก้าวไปข้างหน้าได้อย่างเข้มแข็งขึ้น เนื่องด้วยสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นล้วนเป็นครูที่สำคัญยิ่ง หากเราวิเคราะห์ให้ถ่องแท้แล้วการพิจารณานั้นอาจนำพาให้เราเข้าถึงแก่นแท้ของสรรพสิ่งในปัจจุบันได้ไม่มากนัก

ข้อเสนอแนะ

สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ในสัญญาวิจักข์ : สุนทรียะจากสำนักแห่งสายใย มีความหมายเชื่อมโยงหลักคิดทางพุทธปรัชญาและสภาวะแห่งการจำได้หมายรู้ในสัญญาขันธ์ ด้วยการสัมผัสรับรู้ถึงการมีอยู่ของศาสตราจารย์สุรศักดิ์ที่เกิดขึ้นทางความ

รู้สึก แสดงสาระของสัญญาณสำนักสื่อความหมายจากร่องรอยแห่งอดีตผ่านการทับซ้อนของช่วงเวลาซึ่งเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ด้วยการสร้างมิติในรูปซ้อนจากสำนักแห่งสายใยในศิลปะสื่อผสมผ่านการเลือกใช้ทัศนธาตุและหลักการทางทัศนศิลป์ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวอาจทำให้พบเส้น สี ที่ว่าง และความหมายที่สามารถอธิบายการปรากฏรูปซ้อนของงานศิลปะในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งถือเป็นการช่วยเติมเต็มและสร้างแรงบันดาลใจต่อผู้ที่ได้สัมผัสทั้งนักศึกษาศิลปะ ศิลปินและบุคคลผู้สนใจผลงานศิลปะ อาจสร้างให้เกิดประสบการณ์ของการรับรู้ใหม่ๆ ต่อผู้ชมสืบไป

กิตติกรรมประกาศ

- งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทํากิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2564
- งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปี พ.ศ. 2563
- งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมูลนิธิรัฐบุรุษ มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาธานินทร์ อาทิตวโร. (2556). **จิตวิทยาในพระไตรปิฎก**. สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2562, จาก <https://www.slideshare.net/taninkam>
- ไสว เลี่ยมแก้ว. (2527ก). **ความจำของมนุษย์ : ทฤษฎีและวิธีสอน**. ปัตตานี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ไสว เลี่ยมแก้ว. (2527ข). **จิตวิทยาความจำ: ทฤษฎีและการสอน**. ปัตตานี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สัมภาษณ์

- ปรีชา เกาทอง. (5 พฤศจิกายน 2562). **สัมภาษณ์**. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ. ศิลปินแห่งชาติ
- อภิชาติ สุวรรณ. (19 กันยายน 2562). **สัมภาษณ์**. นักวิชาการช่างศิลป์ ระดับชำนาญการพิเศษ. กรมศิลปากร